

Høringsuttalelse til sluttrapporten til Løken-utvalget: Forenklet, samordnet og uavhengig

1. Bakgrunnen for denne høringsuttalelsen
2. Litt om Unge Kunstneres Samfunn
3. Innledende betraktninger om utvalgets arbeid
4. Hvorfor billedkunstnerne er store brukere av offentlige støtteordninger – nye og gamle trender
5. Tiltak som vil effektivisere unge billedkunstners hverdag
6. Billedkunstnernes spesielle prekære arbeidssituasjon – en vedvarende situasjon
7. Garantiinntekten
8. Garantiinntekten og lengre arbeidsstipend reduserer byråkratiet
9. Arrangørordning – også for kuratorer
10. Oppnevningsmyndighet for stipendkomiteer
11. Stipend for gjennomført kunstutdanning

Bakgrunnen for denne høringsuttalelsen

Unge Kunstneres Samfunn(UKS) ønsker å levere høringsuttalelse til sluttrapporten til Løkenutvalget fordi konklusjoner i rapporten i høyeste grad vil påvirke våre medlemmers hverdag. Vi organiserer over 1000 billedkunstnere, hvorav to tredjedeler også har medlemskap i Norske Billedkunstnere (NBK), mens en tredjedel kun er medlem hos oss. UKS har fokus og kunnskap om de unge kunstnernes arbeidssituasjon, og vi håper derfor at våre innspill kan være fruktbare for den videre behandlingen av rapporten.

Litt om Unge Kunstneres Samfunn

UKS er en frittstående forening som jobber for samtidskunsten og for medlemmenes politiske og sosiale rettigheter og interesser. Organisasjonen er landsdekkende og jobber internasjonalt for å fremme samarbeid på tvers av nasjonale, kulturelle og andre tradisjonelle avgrensninger. Medlemmene i UKS er kollektivt representert av UKS i forhandlinger med offentlige organer. Alle kan søke medlemskap på like vilkår. Foreningen er tilsluttet NBK, men som UKS-medlem er det valgfritt om man ønsker NBK medlemskap.

Unge Kunstneres Samfund har eksistert som forening siden 1921. Gjennom hele foreningens historie har UKS arbeidet med å sikre unge kunstneres sosiale og kunstneriske rettigheter. Lenge eksisterte foreningen blant annet som en varebyttesentral, hvor kunst ble byttet mot varer og tjenester som f.eks. mat og tannlegetimer. På 70-tallet var foreningen et av arnestedene for kunstnernes kamp for økonomiske rettigheter i velferdssamfunnet. I den senere tid har kampen for anerkjennelse av nye kunstneriske uttrykk stått sentralt, samtidig som den politiske kampen har blusset opp igjen.

Innledende betraktninger

De overordnede målene til Løkenutvalget om å effektivisere og forenkle kunstnernes hverdag er noe vi kjenner oss igjen i og støtter dette arbeid. Vi billedkunstnere er ikke utdannet for å skrive søknader og rapporter og utarbeide budsjetter, likevel er en aktivitet på kunstscenen i Norge ofte fundert på gode kunnskaper her. Som Løken utvalgets uttalte mål: «Vårt mål har vært en enklere hverdag for den enkelte kunstner og aktør. En hverdag med mer tid og penger til å arbeide med kunst og kultur». (forord) Sluttrapporten kommer opp med en rekke forslag som vil ha denne effekten, men også med noen forslag som vi ikke kan se vil ha den ønskede effekten, men snarere gjøre billedkunstneres arbeidssituasjon ytterligere utsatt og utrygg. I UKS går vi sterkt i mot å fjerne garantiinntekten og vi mener ordningen med valgte stipendjuryen blant organisasjonene fungerer tilfredsstillende.

Innledningsvis vil vi anmerke sammensetningen i utvalget: Det har ikke vært representanter fra billedkunstnerne i utvalget og vi forundrer oss over dette. Vi legger derfor til grunn at høringsuttalelsene fra billedkunstnernes organisasjoner derfor vil tillegges ekstra vekt siden det er kun her og ved tidligere høringsuttalelser vi har kunnet påvirke konklusjonene.

Hvorfor billedkunstnere er store brukere av offentlige støtteordninger – nye og gamle trender

Blant unge billedkunstnere i dag er det stadig vanligere å arbeide utenfor institusjonene ved å sette i gang egne prosjekter og visningsrom. Dette er basert i en rekke forskjellige arbeidsmåter som vi skal nevne kort nedenfor. En retning som heller mot mer relasjonelle tilnæringsmåter har forsøkt å bryte et tradisjonelt skille mellom et lukket kunstrom og det offentlige rommet og begir seg ofte ut i andre samfunnsområder der en utøver sin kunst. De siste årene har vi sett en oppblomstring av kunstnerdrevne gallerier og visningssteder der billedkunstnerne selv ønsker å ta et sterkere grep om formidling og produksjon av kunsten. Dette har gitt resultater i form av nyskapende prosjekter. Unge kunstnere er svært internasjonalt orienterte og former samarbeid på tvers av landegrenser der samarbeid kan ta form i en institusjon eller i form av seminar eller utstillingsprosjekter. Billedkunstneren har i sterkere grad gått over fra å være en objektprodusent som tilbyr sine produkter til et marked, til å være en kunnskapsprodusent som arbeider med ulike strategier i møte med en offentlighet.

Et annet aspekt ved dette er at kunstneren ofte ikke har et produkt å selge etter ferdigstilt prosjekt. Det kan virke som endel støtteordninger henger igjen i et gammelmødig tankesett om at det offentlige kan støtte selve kunstproduksjonen, men at kunstneren skal leve av å selge denne produksjonen i siste instans. Når kunstnere går over til å lage kunst som enten er vanskelig omsettbart eller umulig å omsette (som i immateriell produksjon) overlater denne tankegangen kunstneren i et svært dårlig økonomisk situasjon. Innen billedkunsten er det tradisjonelt svært vanskelig å skulle få støtte i form av honorar for arbeidstid, noe som er vanlig innen scenekunst og musikk. Dette er hovedårsaken til at støtteordninger som arbeidsstipend og garantiinntekt tradisjonelt har vært viktig for billedkunstnere og grunnen til at billedkunstnerne får den største potten innenfor disse ordningene.

Økonomien til norske visningssteder er svært dårlig, og sammen med den høye konkurransen innen billedkunsten har dette gjort at unge kunstnere ofte må fire på egne krav for å få utstillingsplass. Norske kunstforeninger er ikke lovpålagt å gi visningsvederlag og vi ser at denne ordningen blir stadig mer uthult ved at de institusjoner som gir vederlag ofte blir brukt som produksjonsstøtte. Følgen av dette blir at kunstneren arbeider gratis og tilbyr offentligheten et gode som han/hun ikke får betalt for. Når en skal stille ut ved norske institusjoner, er det vanlig å søke støtte til produksjon på egenhånd. I sum vil kunstnere uansett arbeidsmåte og utstillingsprosjekt ofte være avhengig av den offentlige støtten og følgelig bruke mye tid på slik administrasjon.

Tiltak som vil effektivisere unge billedkunsteres hverdag

Vi ønsker velkommen flere av tiltakene som Løkenutvalget har foreslått. Disse er godt argumentert for i sluttrapporten så vi vil ikke bruke tid på dette her. De tiltakene vi ser vil gagne de unge billedkunstnerne er færre, samlede tilskuddsordninger, mindre og enklere rapportering, større muligheter for fullfinansiering innen en finansieringskilde slik at en slipper å ta hele runden langs finansieringskilder og elektronisk søknadsbehandling.

Billedkunstnernes spesielle prekære arbeidssituasjon – en vedvarende situasjon, hvorfor garantiinntekten er så viktig for billedkunstnerne

Som beskrevet ovenfor firer kunstnerne ofte på krav om egen inntekt for å sikre gode produksjoner

og utstillinger. Enhver som starter egen bedrift, er selvstendig næringsdrivende eller freelancer kjenner igjen denne situasjonen. Det som er spesielt ved mange kunstners situasjon er at den ofte vedvarer gjennom karrieren. Til tross for nasjonal og internasjonalt godt opparbeidet omdømme, ser en ofte at inntektene likevel ikke stiger i nevneverdig grad. Mens andre frie grupper kan leve på royalties, evt faste ansettelser ved teater, ensembler osv, har ikke frie billedkunstnere den samme muligheten. For overhodet å vurderes som kandidat til garantiinntekt, må billedkunstneren oppfylle en rekke krav som tilsier at en er en vellykket, suksessfull kunstner med stor anerkjennelse. I andre fag vil stor anerkjennelse medføre sikre inntekter, men realiteten i det norske kunstlivet er en annen. Årsakene til dette kan blant annet ha sammenheng med et svakt utviklet marked for salg av kunst i Norge. Med andre ord fortsetter den prekære situasjonen til billedkunstnere, selv etter at en har bevist sitt talent, sitt engasjement, høye aktivitet og produksjon.

Som nevnt i innledningen er UKS dominert av de helt unge kunstnerne i etableringsfasen. Denne fasen er svært krevende og krav til produksjon og fordypelse er svært høyt. Etableringsfasen er en veldig presset arbeidssituasjon, men en forventer at denne skal roe seg noe så snart en har «bevist» sitt kunstnerskap eller arbeidet seg opp på et visst nivå. I vår situasjon nå, er det svært viktig med arbeidsstipend, men vi ser likevel på garantiinntekten som essensielt for å kunne se for oss en mulighet for et helt livsløp innen kunstproduksjon.

Garantiinntekten

Slik høringsuttalelsene er fremstilt i rapporten er det ingen av høringspartene som stiller seg negativt til garantiinntekten, tvert i mot stiller Både Norske billedkunstnere, Norske Kunsthåndverkere og Statens Kunstnerstipend seg svært positiv til ordningen og begrunner dette. Garantiinntekten skal gi kunstnerne økonomisk trygghet og mulighet til å kunne ha kunstnerisk aktivitet som sin hovedbeskjeftigelse, vi ser at denne målsetningen blir oppfylt og det er en stor forandring til det bedre for de som får innvilget garantiinntekten. Billedkunstnerne har ofte svært lang utdanning, men kan forvente lav inntekt, og garantiinntekten er derfor viktig for denne gruppen.

I Løkenrapporten hevdes det at garantiinntekten er en fattigdomsfelle, men billedkunstnere selv opplever den snarere som en økonomisk sikring slik at en kan betale husleie og andre løpende utgifter. For å motvirke de uheldige konsekvensene som sluttrapporten peker på mener vi at en snarere må oppheve begrensningene/avkortningsreglene på garantiinntekten slik de foreslår for arbeidsstipendene, enn å avskaffe en godt fungerende ordning. Vi støtter SKS sitt forslag i høringsrunden om «Dagens avkortingsregel bør vurderes avviklet, samtidig som man innfører en grense for hvor høy annen inntekt man kan ha for å få utbetalt garantiinntekt.»

Garantiinntekten og lengre arbeidsstipend reduserer byråkratiet

Når en arbeider som billedkunstner arbeider en svært sjelden i organiserte grupper slik som ensembler eller orkestre. Men i likhet med slike organiserte grupper har en stort behov for å planlegge aktivitet og produksjon og for å kunne dette må en ha en forutsigbar økonomi. Løkenutvalget sier s29: «En annen type ordninger som krever lite byråkrati både hos tildeler og hos mottaker, er rene ramme- eller grunnbevilgninger. Aktuelle eksempler fra kulturområdet kan være bevilgningene til institusjoner som symfoniorkestrene. Riktignok innebærer dette rapporteringskrav, men i forhold til bevilget beløp blir det lite byråkrati pr krone tildelt.» I og med billedkunstneres spesielle arbeidsvilkår kan garanti og langvarige arbeidsstipend her sammenlignes med rammebevilgninger. Videre beskrives administreringen av tilskuddsordninger som gis til enkeltpersoner som krevende: «Det vil da innhentes opplysninger særskilt for søknadsbehandlingen, det vil måtte gis begrunnelser for hvorfor noen får tilskudd og andre blir avslått, og søkerne vil ofte måtte yte en betydelig innsats på å formulere søknadene.» Med andre ord er garantiinntekten en effektiv ordning for å få de kvalifiserte søkerne «ut av køen». Som tidligere nevnt har en allerede bevist sin høye kvalifikasjon før det overhodet er mulig å søke på garantistipend.

Arrangørordning – også for kuratorer

En profesjonalisering av arrangørene vil bidra til at kunstnerne lettere får formidlet sin kunst til publikum. Denne bør også åpnes for profesjonelle kuratorer for utvikling og gjennomføring av utstillings/kunstprosjekter.

Oppnevningsmyndighet for stipendkomiteer

UKS er for Løkenutvalgets forslag om en omstrukturering av stipendkomiteen slik at den bedre gjenspeiler dagens kunsthelt. Dette er noe vi jobber for i UKS. Men vi er kritiske til å overføre oppnevningsmyndigheten for stipendkomiteene til SKS.

I NBK oppnevnes stipendkomitémedlemmene gjennom en demokratisk avstemning blant medlemmene som har god kunnskap om kunstheltene. Dette sørger for faglighet i juryen, og sikrer altså den faglige autonomien. Å gi oppnevningsmyndigheten til SKS kan føre til at avgjørelser som burde være faglige, blir tatt av et politisk organ.

Stipend for gjennomført kunstutdanning

Som nyutdannet kunstner har man ikke lengre den tilgangen til produksjonsverktøy som man har hatt gjennom utdanningsinstitusjonen. Samtidig har man svært lav inntekt og det er vanskelig å legge av penger til å kjøpe dyrt utstyr. Stipendet for endt kunstutdanning har gjort det mulig for nyutdannede kunstnere å kjøpe noe av det man trenger for å starte en produksjon på egenhånd.

Det er mulig å lese punkt 6.3.2.3 som et forslag om å legge ned den viktige ordningen med stipend for gjennomført kunstutdanning til fordel for flere arbeidsstipender. Dette er vi kritiske til fordi vi mener det vil være med på å gjøre etableringsfasen til unge kunstnere enda vanskeligere enn det den allerede er.

Unge Kunstneres Samfunn

Sverre Gullesen
Styreleder